

Vokietijos lietuvių bendruomenė: pilietiškumas nemiršta, jis apsnūsta ar užmiega

Irma PETRAITYTĖ-LUKŠIENĖ

„Vokietijos lietuvių bendruomenė (VLB) visada buvo pilietiška. Kai Lietuva buvo pavergta, mes turėjome kalbėti už Lietuvą“, – prisimena buvusi VLB valdybos pirmininkė, ilgametė Vasario 16-osios gimnazijos mokytoja ir kuratorijos bei Lietuvos kultūros instituto valdybos narė Marytė Šmitienė, kuriai šiais, 2022-aisiais, metais LR užsienio reikalų ministras skyrė garbės ženklo medalį už ypatingus nuopelnus puoselėjant lietuvių ir indėlį į nepriklausomos Lietuvos kūrimą. O visą Vokietijos lietuvių bendruomenę užsienio reikalų ministras apdovanojo aukščiausiu garbės ženklo apdovanojimu Aukso Vyčiu už ilgametį Vokietijos lietuvių vienijimą ir jų organizacijų stiprinimą, už Vasario 16-tosios gimnazijos puoselėjimą ir lituanistinio švietimo plėtrą, už lietuvių kultūros ir istorinio palikimo saugojimą, indėlį į nepriklausomos Lietuvos kūrimą ir pilietiškumo skatinimą.

„VLB yra geras pavyzdys, kai žmonės, nesvarbu, prieš kiek laiko išvykę iš Lietuvos, lieka neabejingi savo Tėvynei. Gyvendami Vokietijoje, jie stengiasi ne tik išlaikyti ir platinti Lietuvos kultūrą ir tradicijas, bet taip pat nepamiršta ir įdėmiai seka visus šiandienos politinius įvykius bei yra pasiruošę reaguoti ir vieningai padėti, jeigu iškiltų grėsmė Lietuvai“, – sako Asta Korinth, VLB valdybos ir Tarybos narė.

Kaip savo pranešime PLB XVII Seimo metu sakė Seimo delegatė iš Vokietijos Irma Petraitytė-Lukšienė, patriotizmas, susitelkimas ir pilietinis pasipriešinimas,

aktyvus ir atsakingas veikimas Lietuvos saugumo klausimais yra Pasaulio Lietuvių Bendruomenės genuose. Ant šių pamatų kūrėsi PLB, tokia ji išliko visu Šaltojo karo laikotarpiu.

VLB delegatai PLB XVII Seime 2022 m. Nuotraukoje (iš kairės): Mindaugas Jasinevičius, Dalia Henke, Reda Mažeikienė, Rasa Weiss, Irma Petraitytė-Lukšienė, Asta Korinth, Laura Vespa (svečio teisėmis), Žanas Kalvaitis. Asmeninio archyvo nuotr.

Lietuvių diaspora gali išties daug: daryti įtaką viešajai nuomonei savo šalyse, daryti įtaką sprendimams tarptautinėse organizacijose, dalyvauti pilietinėse akcijose kaip mitingai ir demonstracijos, kovoti su dezinformacija, aktyviai veikti kartu su kitomis tautinėmis bendruomenėmis, telkti humanitarinę, medicininę, finansinę, karinę pagalbą, teikti pagalbą vykdant evakuaciją, jei tik to reikėtų. Gali mobilizuotis pilietiniam neginkluotam pasipriešinimui. Ir tai įrodyta istoriškai, apie lietuvių diasporos pilietines veiklas yra parašyta knygų.

Okupacijos metais diasporoje gyvenančių lietuvių pilietinės iniciatyvos ir veiklos

vadinosi kova už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Šiandien tuos pačius veikimo būdus vadiname pilietiniu neginkluotu pasipriešinimu.

Ši istorinė atmintis, sukaupta vykdant pasaulio lietuvių pasipriešinimą ir kovojant dėl Lietuvos laisvės, gali veikti ir kaip katalizatorius, aktyvuojantis pilietines veiklas šiandien. „Galbūt šiandienos pilietiškumą sąlygoja mano pačios asmeninė patirtis ir išgyvenimai prieš trisdešimt metų, – sako VLB Tarybos narė ir Vasario 16-tosios gimnazijos direktorė Rasa Weiss. – „To laikotarpio emocijos, grėsmių suvokimas ir ryžtas nedingo ir neužmigo, ypač dabar, kai Rusija kelia grėsmę saugumui visos Europos mastu. O Vokietijos lietuvių bendruomenėje susibūrę to meto išeiviai iš Lietuvos mums yra ilgamečio pilietiškumo pavyzdys. Vienas iš Vasario 16-osios gimnazijos įkūrėjų uždavinių juk buvo ne tik išlaikyti ir perduoti lietuvių kalbą, kultūrą, mentalitetą, bet ir ugdyti pilietišką, mąstantį jaunimą, kuris sieks tuo metu okupuotos Lietuvos nepriklausomybės ir ją atgavus savo žiniomis ir darbais prisidės prie Lietuvos atkūrimo.“

Šiandien Lietuva yra laisva, tačiau rusų okupantas vykdo žiaurų naikinantį karą ir genocidą Ukrainoje, Europoje, kėlė ir kelia grėsmę Lietuvos ir visos Europos saugumui. Tad Vokietijos lietuvių bendruomenės Taryba, siekdama mažinti karinės invazijos į Lietuvą grėsmę, 2022 metų kovo mėnesio rezoliucijoje „Dėl Rusijos ir Baltarusijos agresijos Lietuvos atžvilgiu“ ragino bendruomenės narius būti aktyvius ir reaguoti į iškilusius pavojus, kaip tai darė mūsų pirmtakai nuo pat VLB ir PLB įkūrimo pradžios; skatino nepasiduoti dezinformacijai ir iš Rusijos pusės kylančiam visuomenės skaldymui; ragino ruošti neginkluotam pilietiniam pasipriešinimui; ragino sukurti strategiją, ką karo atveju turėtų daryti užsienio lietuviai.

Vokietijos lietuvių bendruomenės Taryba kartu su Vokietijos ukrainiečių ir kartvelų bendruomenėmis jau nuo 2020 metų rašė atvirus laiškus Vokietijos Bundestago nariams, tuometinei kanclerei Angelai Merkel (vėliau ir Olafui Scholzui), įspėdami dėl Rusijos ir Baltarusijos keliamos grėsmės Europos saugumui. Skatino nepasiduoti Rusijos vykdomai agresyviai ir okupacinei politikai, ragino reaguoti į hibridines autoritarinių režimų atakas, ragino aktyviai remti Ukrainą, nesileisti būti šantažuojamiems.

Demonstracija prieš karą Ukrainoje. Kartu su Miuncheno ir Vokietijos kartvelų bendruomenės narėmis. Irmos Petraitytės-Lukšienės asmeninio archyvo nuotr.

Prasidėjus plataus masto Rusijos invazijai į Ukrainą 2022 m. vasario 24 d., VLB

Taryba iškart reagavo ir ragino Vokietijos kanclerį Olafą Šolcą veikti aktyviai, atsisakyti Rusijos energetikos išteklių, tiekti Ukrainai būtinų ginklų. VLB Taryba rašė atvirus laiškus ne tik Vokietijos valdžiai, bet ir į NATO, ES, JT, reikalaudama skubiai imtis veiksmų, kad sustabdytų naikinantį Rusijos karą Europoje prieš Ukrainą, reikalaudama apsaugoti taikius civilius gyventojus, užtikrinti saugų humanitarinių koridorių veikimą ir Ukrainos atominių elektrinių saugą, pabrėžiant, kad Ukrainos kova už laisvę yra kova už visą civilizaciją. Dėl saugių humanitarinių koridorių VLB Taryba kreipėsi ir į Tarptautinį Raudonąjį Kryžių, kad šis atliktų savo funkciją ir užtikrintų saugų tiekimo koridorių humanitarinei pagalbai visoje Ukrainoje, kad užtikrintų tūkstančių žuvusiųjų kūnų susigrąžinimą.

Greta atvirų laiškų atsakingoms tarptautinėms institucijoms ir organizacijoms, Vokietijos lietuvių bendruomenės nariai Miunchene, Manheime, Štutgarte, Frankfurte, Berlyne, Niurnberge dalyvavo demonstracijose prieš Rusijos karą Ukrainoje. Miunchene demonstruojama kiekvieną savaitę jau 7 mėnesius iš eilės. Miuncheno lietuvių bendruomenės pirmininkė ir Vokietijos lietuvių bendruomenės Tarybos narė Irma Petraitytė-Lukšienė kiekvienos demonstracijos metu sako kalbas, ragina Vokietijos visuomenę ir politikus nepriprasti prie karo, nebekartoti klaidų, padarytų po 2014 metų, bet aktyviai tiekti humanitarinę ir karinę pagalbą Ukrainai.

Aktyvus dalyvavimas demonstracijose vyksta jau nuo 2020 m. rugpjūčio 23 d., kuomet, prateisdama Baltijos kelio tradiciją, lietuvių bendruomenė į Miuncheno centrą sukvietė kelis šimtus žmonių, kurie, stovėdami gyvoje grandinėje Odeono aikštėje, išreiškė paramą Baltarusijos visuomenei, taikiai protestuojančiai prieš diktatūros nusikaltimus, pasisakančiai už laisvę ir demokratiją. Tokios demonstracijos vyko įvairiuose Vokietijos miestuose.

Apie pilietines Vokietijos lietuvių bendruomenės veiklas daug informacijos yra saugoma 1981 metais Hiutenfelde (Renhofo pilyje) įkurtame Lietuvių kultūros institute (LKI), kuriam daug metų vadovavo a. a. dr. Vincas Bartusevičius. Po skaudžios šio žinomo istoriko ir ilgamečio VLB valdybos nario, vadinto Vokietijos lietuvių bendruomenės tėvu, netekties, VLB Taryba 2020 metais priėmė svarbų sprendimą tęsti LKI mokslinę veiklą. LKI vaidmuo lietuvių diasporos ir Lietuvos gyvenime labai svarbus: tiek Šaltojo karo metais, tiek ir po Nepriklausomybės atgavimo institutas rengdavo konferencijas, į kurias sukviesdavo mokslininkus ir istorikus iš Lietuvos ir Vokietijos, tarpininkavo tarp abiejų šalių. Čia saugomi

dokumentai apie Vokietijos lietuvių gyvenimą ir jų aktyvias pilietines veiklas.

LKI nariai. Nuotraukoje (iš kairės): Rassa Weiss, Petras Odinis, Arthur Hermann, Ona Bartusevičienė, Tomas Bartusevičius, dr. Sandra Petraškaitė-Pabst, Irma Petraitytė-Lukšienė, Rasa Modic, Marytė Šmitienė, Rūta Lange. Rennhof pilis, Hiutenfeldas, 2020 m. LKI archyvo nuotr.

Marytė Šmitienė pabrėžia Vokietijos lietuvių bendruomenės greitos reakcijos svarbą tam tikrų tarptautinių ir su Lietuva susijusių įvykių metu, tokių kaip 1979 metais įvykusi Vlado Česiūno drama, aprašyta Vinco Bartusevičiaus knygoje „Vokietijos lietuviai 1950–1990“. Kaip istorikas rašo, tai buvo įvykiai, sujodinę viso pasaulio lietuvius: 39 metų Vladas Česiūnas, viena žymiausių pokario Lietuvos sporto žvaigždžių, 1973 ir 1974 metais išrinktas geriausiu Lietuvos sportininku, rugpjūčio 14 d. atskrido į Frankfurtą, į tarptautines kanojų rungtynes Duisburge, ir po poros dienų pasiprašė politinio prieglobsčio Vokietijoje. Jis lankėsi VLB būstinėje Hiutenfelde, davė interviu laikraščiui, pareikšdamas, kad gyvas į Sovietų Sąjungą negriš. Juo susidomėjo vokiečių policija ir prokuratūra, apie jį rašė visi Vokietijos laikraščiai ir skelbė pasaulinės žinių agentūros. Rugsėjo

13 d. Vladas Česiūnas dingio be žinios. VLB valdyba reikalavo jo dingimo išaiškinimo. Marytė Šmitienė prisimena, kad po to, kai sportininkas Vokietijoje paprašė politinio prieglobsčio, „Sovietų Sąjunga apie tai sužinojo ir Vokietijos valdžia leido, kad KGB jį pasiimtų ir parsivežtų atgal į Sovietų Sąjungą. Tuomet Andrius Šmitas, ilgametis VLB narys ir Vasario 16-osios gimnazijos Vokietijoje direktorius, Vokietijos federaliniam kancleriui rašė laiškus su atvirais klausimais, kodėl Vokietija leido lietuvių sportininką atiduoti į KGB rankas. Lietuvių bendruomenės aktyvumas turėjo tokią įtaką, kad Vokietijos valdžia sureagavo ir rašė Sovietų Sąjungai, kad ši parodytų per televiziją, ar Vladas Česiūnas yra gyvas ir sveikas“.

1970 m. Demonstracija Vašingtone, JAV dėl Simo Kudirkos. Marytės Šmitienės archyvo nuotr.

Metant žvilgsnį už Atlanto, Marytė Šmitienė (gimusi ir užaugusi JAV) prisimena greitą lietuvių bendruomenės reakciją ir didelį jos aktyvumą 1970 metais, kuomet Simas Kudirka iš Sovietų laivo peršoko į amerikiečių laivą, tačiau buvo sovietams grąžintas. Vašingtone gyvenantys lietuviai studentai iškart sureagavo, suorganizavo demonstraciją, kuriai vadovavo Marytės Šmitienės brolis Antanas Dambriūnas. Jis gavo policijos leidimą, davė interviu televizijai. Lietuviai žygiavo Vašingtono gatvėmis nuo Užsienio reikalų ministerijos link Susisiekimo ir transporto ministerijos, nešdami didelį juodą karstą. Jie kėlė klausimus, kodėl

buvo leista Simą Kudirką grąžinti į sovietų rankas.

Marytė Šmitienė pasakoja, kad iki 1986 metų VLB Taryba nuolat rašydavo laiškus Vokietijos kancleriui, primindavo, kad Lietuva yra, demonstruodavo prie Bundestago Bonoje ir prie Sovietų Sąjungos ambasados. Būdavo: eini, darai, rodai.

Po kruvinos Sausio 13-osios nakties Vokietijos lietuviai rengė demonstracijas Liubeko, Štutgarto, Miuncheno, Hamburgo, Kelno, Manheimo ir Bonos miestuose. Demonstracijų tikslas buvo „pasmerkti Sovietų Sąjungos vadovybę (Garbačiovą) už beginklių žmonių kraujo praliejimą, reikalauti nutraukti agresiją prieš Lietuvą, taip pat paraginti Vokietijos Vyriausybę baigti bailią laikyseną Maskvos atžvilgiu“ – taip rašyta Vokietijos lietuvių bendruomenės „Informacijos“ žurnalo 1991-ųjų sausio numeryje. Ypač daug dėmesio sulaukė Vasario 16-osios gimnazijos direktoriaus Andriaus Šmito suorganizuota demonstracija Mannheime. Šios demonstracijos vaizdai dar tą patį vakarą buvo parodyti per televiziją, o straipsniai su demonstracijos nuotraukomis išspausdinti rytdienos laikraščiuose.

1991 Sausio 13 d. demonstracija Manheime. Marytės Šmitienės archyvo nuotr.

Vokietijos lietuvių bendruomenės pilietinis aktyvumas aprimo ne Lietuvai atgavus Nepriklausomybę 1990 metais, o įstojus į ES ir NATO. „Ir po 1990 metų

nesustojom. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, toliau likome pilietiškai, vykom į Briuselį dėl Lietuvos įstojimo į ES“, – prisimena buvusi Vokietijos lietuvių bendruomenės pirmininkė. M. Šmitienė įsitikinusi, kad „pilietiškumas nemiršta, jis apsnūsta ar užmiega. Kai katastrofa įvyksta, tada visi išsijudinam ir darom. Ir tam nebūtina didelė masė žmonių. Užtenka kelių aktyvių, lyderystę perimančių narių, kurie tą akmenį ridentų. Tuomet išsijudina ir prisijungia kiti“. Tačiau ji pripažįsta, kad „pilietiškam būti lengviau, kai su pilietiškumu užaugi savo tėvų namuose“.

Šmitienė taip pat primena, kad kai 1979 metais buvo įkurta PLB Visuomeninių reikalų komisija, „ji visada reiškė – politinė komisija, kuri rūpinosi Lietuvos saugumu. Ši svarbi komisija ne tik aktyviai veikė dėl Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo, bet ir vykdė pilietines veiklas dėl Lietuvos įstojimo į NATO“. „Ir visą laiką, nesvarbu, kurioje šalyje – Vokietijoje, JAV ar Prancūzijoje, – pilietinis aktyvumas laikėsi bendruomenės rankose. O kas daugiau galėjo aktyvinti lietuvius pilietinėms veikloms, jei ne bendruomenė ir gimnazija? Jei nebūtų buvę organizuotos lietuvių bendruomenės, į jokią didelę demonstraciją tiek daug žmonių nebūtų galėję išdygti per vieną naktį“, – dalydamasi savo pačios patirtimi dalijasi Marytė Šmitienė, viena aktyviausių VLB narių, pilietiškomis veiklomis prisidėjusi prie nepriklausomos Lietuvos kūrimo.

Irma Petraitytė-Lukšienė yra Miuncheno Ludwigo-Maximiliano universiteto doktorantė, Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybos narė, Miuncheno lietuvių bendruomenės pirmininkė, Vokietijos lietuvių bendruomenės Tarybos narė, Lietuvių kultūros instituto (LKI) vedėjos pavaduotoja

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

www.pasauliolietuvis.lt

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

